sluoksnyje. Kur kas daugiau gintaro nuoskalų ir iki 4 cm dydžio žaliavos gabalėlių buvo rasta sklypo paviršiuje, jo PR dalyje. Čia taip pat surinktos 4 titnago nuoskalos. Radiniai liudija šioje vietoje neolite arba bronzos amžiaus pradžioje buvus gintaro apdirbimo vietą arba kelias dirbtuves. Laikantis R. Rimantienės numeracijos, jos priklausytų 25-ajai radimvietei.

16,66 a dydžio sklype Patrimpo 15 buvo iškasti 9 žvalgomieji 1x2 m dydžio šurfai. Šurfų vietose žemės paviršių dengė 15–40 cm storio perartos juodos durpės. Kai kur po jomis buvo išlikęs 5–35 cm storio nesuartų rudų durpių sluoksnis. 35–55 cm gylyje pasirodė juosvas durpingas, giliau – rudas arba žalsvas sapropelis. 70–90 cm gylyje buvo pasiektas šviesiai pilkas arba rusvas smulkus smėlis. Jokių archeologinių radinių ir struktūrų tirtame sklype nepastebėta.

Šventosios 4/5 radimvietėje, sklype **Mokyklos 62** buvo iškastas vienas 2x2 m dydžio šurfas. Tyrimų tikslas – ežerinių nuosėdų su žuvų kaulais poėmiai laboratoriniams osteologinės medžiagos tyrimams. Šurfo paviršiuje buvo 30–35 cm storio juosvų durpių sluoksnis. 0,7–1,5 m gylyje drėgnoje masyvioje gitijoje buvo rasta pušinių skalų fragmentų, nuodėgulių, medžių išskalų, gintaro nuoskala, 2 ruonių slanksteliai, akmeninis tinklo pasvaras, narviškos keramikos šukės su išdegusių moliuskų kiautelių liekanomis molio masėje (5 pav.). Žuvų kaulų tankiausiai buvo 1,2–1,5 m gylyje, tačiau ištisinio sluoksnio jie nesudarė, o telkėsi smulkios medienos, agaro riešutų ir žolių nuogulų lęšiuose. 50 kg grunto su žuvų kaulais buvo perduota dr. L. Ložiui (Vilniaus universiteto Ekologijos institutas) laboratoriniams tyrimams. Įžemis buvo pasiektas 1,8 m gylyje. Tai buvo smulkutis vandeningas pilkas Litorinos jūros smėlis.

Šventoji Stone Age settlement

Geoarchaeological investigations were conducted in the Šventoji Neolithic archaeological complex in 2009 (Fig. 1). A 914 m long geological profile was constructed by observing the earthwork in a sewer line trench. A mesolithic surface buried under sea, lagoon, lake, and bog sediments was identified and a new neolithic site, Šventoji 42, was found. Wooden poles, logs, a stone net-sinker, and a pine-bark float (Figs. 3, 4). were found in the gyttja (Fig. 2). It was a fishing site in the middle of a former lagoon. The wooden poles were radiocarbon dated to the early 3rd millennium BC (calibrated dates). At the Šventoji 25 site, amber and flint flakes were collected in the topmost layers and on the ground surface. The site was situated on the lagoon's E bank. The cultural layer has been destroyed to a great extent. One test pit was excavated at the Šventoji 4/5 site and some Neolithic artefacts and ecofacts collected: Narva-type pottery, pine laths, an amber flake, and seal, bird, and fish bones (Fig. 5).

Egidijus Šatavičius

Paramėlio 2-osios senovės gyvenvietės tyrimai

2009 m. buvo tęsiami Paramėlio 2-osios senovės gyvenvietės (A1551; Varėnos r., Kaniavos sen.) tyrimai (žr. *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 21–23; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 22–24; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 22–24; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 41–43; *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 32–35). 2009 m. tyrimus finansavo KPD ir LAD pagal kultūros vertybių archeologinių vertingųjų savybių pobūdžio atskleidimo programą.

Paramėlio 2-oji senovės gyvenvietė yra apie 100 m į P nuo Katros pralaidos per kelią Krokšlis–Paramėlis, Katros P (slėnio kairiajame) krante, į V–PV nuo Paramėlio kaimo, abipus Paramėlio–Katros kelio (einančio per Baltarusijos Respublikos teritoriją). Kadaise gyvenvietė buvo įkurta tarp dviejų susikertančių rininių senslėnių buvusiame masyviame pusiasalyje. Traukiantis ledynui čia tyvuliavo prieledyninės marios, o vėlyvajame ledynmetyje ši teritorija performuota termokarstinių ir eolinių procesų, dėl kurių senslėniuose susiformavo pratekančių ežerų kaskados. Šiuo metu abu senslėniai jau užpelkėję: šiauriniu, kurio pakrantės itin karpytos, teka Katra, o pietiniame betelkšo tik keli smulkūs ežeriukai. Senovės gyvenvietės paviršius užima lėkštą smėlėtą lygumą, kuri virš upės ir gruntinio vandenų lygio iškilusi 1–3 m. Vietomis gyvenvietės paviršių paįvairina stambios iki 6 m aukščio pavienės kalvos – kopos, kurių dauguma atsekama ties senslėnių pakrantėmis ir pusiasalio smaigalyje. Vertybės plotas yra daugiau nei 16 ha dydžio.

Kaip ir ankstesniais metais taip ir šį sezoną archeologiniai tyrimai vykdyti pasieniečių sužalotose gyvenvietės vietose. 2002–2009 m. autoriaus pastangomis ir pagal KPD programą buvo ištirta nemaža dalis suniokotos teritorijos (apie 600 m^2 dydžio plotas) palei pasieniečių iškastus eroduojančius griovius. Nors ištirtas nemažas senovės gyvenvietės plotas, tačiau tyrimai vykdyti labai suardytose teritorijose. Todėl tikslesnių apibendrinimų kol kas padaryti nėra galimybių.

2009 m. archeologiniai tyrimai vykdyti R (Paramelis-2a) ir P (Paramelis-2b) gyvenvietės teritorijos dalyje, ties intensyviai eroduojančių griovių vietomis. Iš viso tyrimų metu ištirtas 50 m^2 dydžio plotas. Kadangi šis paminklų kompleksas pasižymi sudėtinga stratigrafija ir planigrafija, tyrimų metu radinių fiksacijai skirtas ypatingas dėmesys.

Tyrinėjant senovės gyvenvietę, aptiktas 15–40 cm storio kultūrinis sluoksnis, slūgsojęs po 20–30 cm storio tamsiai pilku miškožemiu. Įžemis – gelsvas-balkšvas eolinis smėlis – tirtame plote pasiektas maždaug 40–70 cm gylyje. Kultūriniame sluoksnyje atsidengė kelios melsvai pilku smėliu užpildytos dėmės-duobės, kurių dalis neabejotinai sietina su kadaise čia stovėjusių daugiau ar mažiau įgilintų pastatų liekanomis.

Tyrimų metu surasta apie 800 titnaginių / akmeninių radinių. Apie 25 % šių radinių slūgsojo pilkame, dalinai arimo apnaikintame miškožemyje, apie 68 % – gelsvai pilkai rusvame smėlyje – kultūriniame sluoksnyje, o likusi dalis – įvairiuose suardytuose ir perklostytuose sluoksniuose (griovyje, nustumdytame ruože ir kt.).

Titnaginiai radiniai pagaminti iš geros kokybės pilkos spalvos atvežtinio titnago; pasitaiko ir rausvos spalvos titnago radinių. Dauguma titnaginių radinių yra be patinos arba su itin plona melsva-balkšva patina. Daugiau nei 12 % visų titnaginių radinių yra pabuvoję ugnyje (perdegę ir suskilę). Perkasose radiniai pasiskirstę netolygiai. Identifikuotos kelios stambesnės radinių sankaupos.

Didžiąją titnaginio inventoriaus dalį sudarė įvairaus dydžio nuoskalos ir atplaišos (apie 80 %), tuo tarpu skeltės ir jų dalys tesiekė tik 14 %. Skaldytinių surasta keletas. Sprendžiant iš aptiktų skelčių ir nuoskalų formos, negatyvų kiekio ir jų išsidėstymo bei skaldytinių tipų galima teigti, kad gyvenvietėje naudoti vienagaliai (kūginiai, laibieji, su rankenėle) ir dvigaliai prizminiai skaldytiniai. Gausiai rasta ir įvairių dirbinių: medžioklės ir žvejy-

bos įnagiams skiriamų įkotinių ir nuoskalinių antgalių bei mikrolitų (įvairaus tipo ašmenėlių, lancetų, trapecijų), o taip pat darbo įrankių – gremžtukų, rėžtukų, ylų / grąžtų, peilių, specialios paskirties dirbinių, kertamojo pobūdžio dirbinių, nenustatytų dirbinių fragmentų ir kt. Be to, aptikti ir keli akmeniniai radiniai (muštukai, nuoskalos).

Tyrimų metu rasta apie 110 lipdytinės keramikos fragmentų. Visi surasti fragmentai yra smulkūs, apie 2–6 cm^2 dydžio. Tirtuose plotuose jie pasiskirstę netolygiai, galima išskirti keletą sankaupų. Šukės slūgsojo tiek gelsvai-pilkai rusvame smėlyje – gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje, tiek tamsiai pilkame miškožemyje. Vyrauja vidutinio storio ir plonomis sienelėmis su smulkiomis grūsto granito bei smėlio priemaišomis molio masėje keramika. Tačiau aptikta šukių ir su organinėmis priemaišomis. Išlikę šukių paviršiai dažniausiai lygūs, rausvos spalvos. Kelių šukių paviršius buvo puoštas įkartėlių, duobučių ir virvučių įspaudais. Surastos šukės datuojamos neolitu – bronzos amžiaus pradžia ir priskiriamos neolitinei Nemuno, Narvos, Virvelinės keramikos bei Iwno-Tšineco kultūroms.

Tyrimų metu surinkta nemažai smulkių kalcinuotų kauliukų, kurie slūgsojo gelsvai-pilkai rusvame smėlyje – gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje. Jų chronologinė kultūrinė priklausomybė kol kas neaiški.

Apibendrinant 2009 m. ir ankstesnių sezonų tyrimų rezultatus, galima konstatuoti, kad šioje vietovėje gyventa ne vieną tūkstantį metų. Pagal surastus radinius galima išskirti keletą stambesnių apgyvendinimo etapų: vėlyvasis paleolitas (IX tūkst. pr. Kr.) – Svidrų ir Arensburgo kultūroms būdinga įkotinių antgalių industrija; mezolitas (laikotarpis tiksliau nenustatytas) – mikrolitinė industrija; neolitas (V–III tūkst. pr. Kr.) – Narvos ir Nemuno kultūroms būdinga keramika; neolito pabaiga – bronzos amžiaus I pusė – Virvelinės keramikos, Iwno-Tšineco kultūroms būdinga keramika, nuoskalinė titnago industrija, plokščiai retušuoti strėlių antgaliai. Surasta ir pavienių vėlesnėms epochoms skirtinų radinių, kurių daugumą sudaro įvairios puodų šukės.

2009 m. tyrimai parodė, kad ir labai sužalotose archeologijos vertybėse, dažnai įvardijamose kaip visiškai sunaikintos, taikant šiuolaikinę archeologinių tyrimų metodiką, galima gauti daug vertingos mokslinės informacijos.

The excavation at the Paramėlis 2nd old settlement

In 2009 the investigation of the Paramėlis 2nd old settlement (South Lithuania, Varėna District), which was begun in 2002, was continued. In the investigated E and SW parts of the settlement, where border guards from both sides had dug a ditch running along the line demarcating the state border, area of 50 m^2 were excavated. The following stratigraphy was observed in the trenches: on top was sod, then dark grey forest soil up to 20–30 cm thick, and below that yellowish – grey brown sand, the cultural horizon from the settlement, which was 15–40 cm thick at that location. Sterile soil, yellowish – whitish aeolian sand, was reached at a depth of approximately 40–70 cm throughout this part of the trench.

Over 800 flint finds were discovered in the excavated trenches. The bulk of the flint inventory consisted of various sizes of flakes and chips while blades and blade fragments comprised only about 14%. On the basis of the forms of the discovered cores and the preforms knapped from them, it is possible to

state that both double-platform (prismatic) cores and single-platform (conical, handle) cores were used at the settlement. A large number of various artefacts were also found: tanged and flake points and microliths (insert, lancets, trapezes) for use as hunting and fishing implements, as well as tools: scrapers, burins, awls / borers, knives, special purpose artefacts, harvesting artefacts, undetermined artefact fragments, etc. In addition, several stone finds were also discovered.

About 110 small sherds of hand built pottery were also discovered during the excavation. The majority of them were discovered in the bottom part of the grey forest soil. The pottery had with thin and medium thick walls with fine grained granite and sand admixtures in the clay mass. The surviving surfaces of the sherds are generally smooth, brown – reddish in colour.

The people at this settlement lived through almost the entire Stone Age and the beginning of the early Bronze Age (9th – early 2nd millennium BC). This is an especially long prehistoric period and so it is particulary difficult and complicated to distinguish the separate smaller episodes of its habitation. The majority of the finds discovered during the excavation season date to the Late Paleolithic–Neolithic period and should be assigned to the Swiderian, Kunda (?), Neolithic Nemunas or Narva and early Bronze Age Iwno–Trzciniec culture.

Egidijus Šatavičius

Sudotos archeologinio komplekso tyrimai

2009 m. buvo tęsiami Sudotos archeologinio paminklų komplekso (Švenčionių r., Švenčionėlių sen.) tyrimai, pradėti dar 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 30–34; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 45–50; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 72–76; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 21–22; *ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 38–39; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 18–19; *ATL 2003 metais*, V., 2005, p. 25–27; *ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 25–29; *ATL 2005 metais*, V., 2006, p. 18–21; *ATL 2006 metais*, V., 2007, p. 50–53; *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 48–51; *ATL 2008 metais*, V., 2009, p. 35–37). Kompleksą sudaro **Sudotos 2-a akmens amžiaus gyvenvietė** (IP-2421/A), **Sudotos kaimavietė** (AV-2301) ir **Sudotos IV pilkapynas** (IP-3004/A). 2009 m. tyrimus finansavo KPD ir LAD pagal archeologinių vertingųjų savybių pobūdžio atskleidimo programą.

2009 m. archeologinių tyrimų metu iš viso ištirtas apie 50 m^2 dydžio plotas. Šį sezoną tyrimai tęsti archeologijos komplekso teritorijos Š dalyje, ties Žeimenos ardomu skardžiu (tarp dviejų bemaž visiškai sunaikintų pilkapių). Taip pat nedidelės apimties tyrimai vykdyti ir komplekso R pakraštyje, kitapus geležinkelio sankasos, ties bemaž visiškai sunaikintų pilkapių liekanomis. Čia archeologinio komplekso teritorija ypač ženkliai suardyta statant geležinkelį bei vėliau jį remontuojant, mineralizuojant priešgaisrines linijas, tiesiant aukštos įtampos elektros perdavimo liniją ir kelią Švenčionėliai–Sariai, taip pat klojant įvairius kabelius. Taigi, šis tyrimų plotas buvo